

INVESTERINGER I BESAT LAND

Danske banker og pensionselskaber i Vestsahara

Indhold

- Side 3** Resumé
- Side 4** Oversigt over forkortelser og akronymer (ord, som er dannet af begyndelsesbogstaverne i et eller flere ord)
- Side 4** Om konflikten og rapportens formål
- Side 5** Konflikten om Vestsaharas territorium og naturressourcer
- Side 6** Danske investeringer i Vestsahara
- Side 7** Oversigt over danske pensionssekskabers engagement i virksomheder, som er aktive i det besatte Vestsahara
- Side 9** Afrika Kontakts anbefalinger
- Side 10** Omtanke er en god investering
- med oversigt over involverede selskaber
- Side 17** Metode, referencer og noter

Skrevet og redigeret af

Adam Ishak
Emma Limkilde Andreasen
Jens Brun Madsen
Morten Nielsen

For kommentarer og spørgsmål vedrørende rapporten kontakt:

Jens Brun Madsen, jens@afrika.dk
Morten Nielsen, 2539 6557, morten@afrika.dk

Oplysningerne i denne rapport kan frit bruges, hvis Afrika Kontakt oplyses som kilde.

Afrika Kontakt (AK) er en solidaritetsbevægelse, der sammen med folkelige bevægelser verden over, kæmper for grundlæggende politiske forandringer for at gøre op med den globale ulighed.

Afrika Kontakt

Nørrebrogade 52C 2
2200 København N
Telefon: +45 3535 9232
Mail: info@afrika.dk
www.afrika.dk
www.afrika.dk/kategori/vestsahara

Resume:

"Vestsahara har siden 1975 været besat af Marokko og er på FN's liste over ikke-selvstyrende områder, som skal afkoloniseres. FN's juridiske rådgiver slog i januar 2002 fast, at udvindingen af naturressourcer i Vestsahara uden befolkningens i Vestsaharas samtykke er i strid med FN's konvention for civile- og politiske rettigheder, samt FN-konventionen for økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder."(1)

Det etiske råd for den svenske pensionskasse, AP-Fonden, ved eksklusion fra deres aktieporteføljer i firmaerne Incitec Pivot og PotashCorp, som begge importerer fosfat fra det besatte Vestsahara.

I denne rapport kortlægger Afrika Kontakt, hvorledes de største danske pensionselskaber og banker investerer i udnyttelsen af og søgen efter ikke-vedvarende naturressourcer, som olie, gas og fosfat, fra det af Marokko besatte Vestsahara. Vi undersøger om danske investeringer går til firmaer, der medvirker til udbytningen af disse naturressourcer. Disse aktiviteter er alle illegale i henhold til FN konventioner, og vanskeliggør saharawiernes ønske om en demokratisk løsning på konflikten mellem Vestsahara og Marokko. Vestsahara er Afrikas sidste koloni og udnyttelsen af naturressourcer i et besat område er i strid med folkeretten.

Udnyttelsen af naturressourcer sikrer, at Marokko profiterer på besættelsen af Vestsahara. Danske investeringer i ressourceudbytningen er altså med til at legitimere besættelsen, forlænge konflikten og nægte saharawiernes adgang til deres egne resourcer.

I rapporten præsenterer vi en undersøgelse af de 10 største danske banker, hvoraf syv investerer i selskaber, der udfører

ovennævnte aktiviteter i Vestsahara. Vi har også undersøgt de 22 største danske pensionselskaber, hvoraf 20 investerer i selskaber, der udnytter eller søger efter områdets naturressourcer.

Eksempelvis investerer **Danske Bank** i en virksomhed, der arbejder med at søge efter olie offshore, en virksomhed, der udfører gasboringer og tre, der importerer fosfat, alt dette i de besatte områder i Vestsahara. Dette sker til trods for, at der traditionelt i Danske Bank har været en god praksis med at ekskludere sådanne selskaber med engagement i Vestsahara. Vi finder, at danske banker og pensionselskaber ikke tøver med at investere i selskaber, der er aktive i udnyttelsen af ikke-vedvarende naturressourcer fra Vestsahara. Stort set alle undersøgte banker og pensionselskaber investerer i minimum et selskab, der er aktiv i Vestsahara. Alle selskaber har været aktive i Vestsahara i en årrække, og kun få viser tegn på at stoppe deres aktiviteter.

Udover at præsentere bankernes og pensionselskabernes investeringer, fortæller vi i rapporten om disses CSR-politik samt om de selskaber, der er aktive i udbytningen af Vestsaharas naturressourcer.

Afrika Kontakt opfordrer danske banker og pensionskasser til at kræve, at virksomheder, der er til stede i Vestsahara, stopper aktiviteterne, og hvis dette ikke umiddelbart sker, til at trække deres investeringer fra disse.

Afrika Kontakt
Marts 2016

Akronymer og forkortelser:

CSI; Corporate Social Investment

CSI-politik er et selvregulerende tiltag virksomheder foretager for at sikre ansvarlige investeringer.

CSR; Corporate Social Responsibility

CSR-politik skal som CSI sørge for ansvarlig virksomhedsførelse og sikre overholdelse af en række standarder.

ESG; Environment, Social & Government

ESG refererer til tre hovedpunkter hvorved virksomheder måler deres etiske og sociale bæredygtighed.

ILO; International Labour Organization

ILO er FN's faglige organ for arbejdsmarkedsspørgsmål. ILO fastsætter ved trepartsforhandlinger standarder for arbejdsmarkedsforhold.

MINURSO; The United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara

MINURSO er FN's mission i Vestsahara, vedtaget og oprettet af FN's sikkerhedsråd i 1991. MINURSO er indsat for at sikre en overgangsperiode hvori en folkeafstemning kan afvikles. Ved denne folkeafstemning skal saharawierne stemme om selvstændighed eller integration med Marokko. Folkeafstemningen er endnu ikke afviklet. MINURSO har, atypisk for sin karakter, ikke mandat til at overvåge menneskerettigheder.

OECD; Organisation for Economic Co-operation and Development (organisationen for økonomisk samarbejde og udvikling.)

OCP; Office Chérifien des Phosphates SA

OCP er Marokkos statsejede fosfat-selskab og verdens førende fosfat-producent.

DNHYM; Office National des Hydrocarbures et des Mines (the national Bureau of petroleum and mines)

DNHYM er Marokkos offentligt ejede institution, som varetager Marokkos olie- og minedriftspolitik.

POLISARIO; Frente Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro

Polisario er Vestsaharas befrielsesbevægelse. Polisario er af FN anerkendt som repræsentant for Vestsaharas oprindelige befolkning.

PRI; Principles for Responsible Investment

PRI-initiativet består af et internationalt netværk af investorer, der forsøger at overholde seks principper for ansvarlige investeringer. Tiltaget er støttet af FN.

SADR; The Saharawi Arabic Democratic Republic

SADR er Vestsaharas oprindelige befolkning, saharawiernes, stat. SADR er oprettet i 1976, og er medlem af den Afrikanske Union. SADR kontrollerer cirka 20 procent af Vestsahara. SADR har hjemsted i flygtningelejrene i Algeriet.

UNHCR; Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (FN's flygtningehøjkommissariat)

WSRW; Western Sahara Resource Watch

International NGO der beretter om udnyttelsen af Vestsaharas naturressourcer.

Om konflikten og rapportens formål

Rapportens formål er at belyse hvilke danske banker og pensions-selskaber, der investerer i virksomheder, som udvinder naturressourcer fra det af Marokko besatte Vestsahara, samt at opfordre til at trække deres investeringer fra disse virksomheder. Vores opfordring kommer på baggrund af diverse afgørelser på internationalt og nationalt niveau.

Baggrunden for anbefalinger:

- Den Internationale Domstol konkluderede i sin 1975 rådgivende udtalelse, at Marokko og Mauretanien ingen krav har på territoriet spansk Sahara (2). Dette betyder, at Marokko ikke har noget retsligt grundlag for at udvinde og eksportere Vestsaharas ressourcer.
- Vestsahara er af FN opfattet som et ikke-selvstyrende territorium. Ifølge den fjerde Genève-konvention af 1949 må besættelsesmagter i besatte områder ikke udnytte de besatte områders naturressourcer, uden at landets oprindelige befolkning accepterer dette, og at det kan dokumenteres, at disse drager nytte heraf (3).
- Ifølge Udenrigsudvalgets beretning om Vestsahara fra 2014, mener et bredt flertal af udvalget (minus DF): "[...] frarådes offentlige institutioner at engagere sig i finansielle aktiviteter og indkøb af varer fra områder med uafklaret folkeretlig status som Vestsahara, så længe der ikke er klarhed over, om transaktionerne kommer den oprindelige befolkning til gode. Endvidere opfordrer flertallet regeringen til fortsat at opfordre danske virksomheder til at følge samme linje og sikre, at deres kommercielle aktiviteter ikke skader lokalbefolkningen og til at udvise særlig agtpågivenhed ved engagement i områder med uafklaret suverænitets som Vestsahara."(4)
- Den Europæiske Domstol (ECJ) afgjorde i december 2015, at handelsaftalen mellem EU og Marokko er ulovlig ifølge folkeretten og EU's grundprincipper. Handelsaftalen fra 2012, som omhandler landbrugs- og fiskeriprodukter, blev stærkt kritiseret, da den også omfattede de besatte områder af Vestsahara. Aftalen blev også kritiseret fordi produkter med oprindelse i Vestsahara var markeret som værende fra Marokko. Endvidere blev det afgjort, at Polisario juridisk set repræsenterer saharawierne. Tidligere havde EU-Kommissionen og Ministerrådet hævdet, at Polisario ikke repræsenterer Vestsaharas befolkning (5).
- FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder henstillede i 2015 Marokko om at respektere saharawiernes ret til at godkende udvindingen af territoriets naturressourcer (6).

Konflikten om Vestsaharas territorium og naturressourcer

Afrikas sidste koloni – Vestsahara – har været besat af Marokko siden 1975. En konflikt, som de færreste kender til. I 1975 trak kolonimagten Spanien sig ud af Vestsahara og efterfølgende gik Marokkanske tropper ind i Vestsahara, hvor de indledte en krig, der varede indtil 1991. Krigen havde fatale konsekvenser for saharawierne – Vestsaharas oprindelige befolkning. Hovedparten af saharawierne flygtede til nabolandet Algeriet, hvor de bor i flygtningelejre nær byen Tindouf. Algeriet husede også saharawiernes eksilregering (7). Med hjælp fra FN lykkedes det i 1991 at indgå en våbenhvile mellem Marokko og Polisario – saharawiernes befrielsesbevægelse. Polisario er anerkendt af FN som værende repræsentant for Vestsahara under forhandlingerne. Efter våbenhvilen vedtog FN's sikkerhedsråd en fredsplan som oprettede en FN-mission, der skulle organisere en folkeafstemning i Vestsahara – MINURSO.

Siden 1991 er ethvert forsøg på at gennemføre en folkeafstemning om Vestsaharas status – om landet vil være uafhængigt eller en del af Marokko – dog endt med at blive udskudt eller helt afbrudt på grund af uenighed om, hvem der er berettiget til at stemme (8). På trods af konfliktens lange varighed, er det stadig en høj prioritet for FN, som har sendt flere særlige udsendinge i form af sværvægtsdiplomater som blandt andre Christopher Ross og James Baker (9). FN's generalsekretær besøgte lejrene i marts 2016, hvor han forpligtede FN til at finde en løsning på konflikten.

Efter 40 års besættelse bliver saharawierne stadig undertrykt. De har været fordrevet fra deres hjemland så længe, at hele generationer er født og opvokset i eksil og bor i de samme flygtningelejre, som deres forældre eller bedsteforældre oprettede for mere end 40 år siden. Ifølge Freedom House (International NGO) er det ikke tilladt saharawierne at danne uafhængige ikke-statslige organisa-

tioner i de besatte områder. De marokkanske sikkerhedsstyrker har utallige gange krænket menneskerettigheder, herunder foretaget vilkårlige anholdelser, tilbageholdelser samt forsvindinger. Politiske aktivister dømmes ved militære domstole. Især saharawi-aktivister, som arbejder for selvbestemmelse, er i de Marokkanske sikkerhedsstyrkers søgelys (10). Amnesty International hævder, at det er vanskeligt at se pointen med FN's mission, hvis den ikke har mandat til at overvåge menneskerettigheder (11). MINURSO er en af de få FN missioner som ikke har mandat til at overvåge menneskerettighedskrænkelser (12).

Vestsahara er rig på naturressourcer som fosfat, salt, fisk, naturgas og muligvis olie, hvilket yderligere komplicerer konflikten og vanskeliggør en løsning herpå (13). For blandt andet at beskytte disse ressourcer har Marokko opført en mere end 2.000 kilometer sandvold, der går på langs gennem Vestsahara fra Marokko til Mauretania. Volden afskærer også den Sahrawi Arab Democratic Republic (SADR) kontrollerede del af Vestsahara fra den marokkanske besatte del og er bemanded af 150.000 - 200.000 marokkanske soldater. Den er mineret med over seks millioner landminer på en afstand af 500 meter fra volden (14). Saharawierne har aldrig accepteret eller godkendt, at Marokko udvinder Vestsaharas naturressourcer og Polisario har gentagne gange pointeret, at al indkøb af Vestsaharas ressourcer er med til at forlænge Marokkos kolonisering af Vestsahara.

Den Afrikanske Union:

Vestsahara er fuldgældigt medlem af den Afrikanske Union. Dette imens kongedømmet Marokko er det eneste afrikanske land, som ikke er medlem af Unionen. Unionen har ved flere lejligheder, senest februar 2016, fordømt den illegale udbygning af Vestsaharas naturressourcer. "

(<http://www.wsrw.org/al05x3394>)

Danske investeringer i Vestsahara

En række virksomheder arbejder med at søge efter olie og gas, eller med produktion og eksport af fosfat fra de af Marokko besatte områder i Vestsahara. Disse aktiviteter sikrer Marokko et økonomisk incitament til at fortsætte besættelsen og investeringer i disse selskaber er derfor med til at legitimere Marokkos besættelse, samt at finansiere den fortsat.

Denne rapport forholder sig til samtlige selskaber involveret i eftersøgning af olie/gas og i indkøb af fosfat, som enten er registreret på en udenlandsk børs eller som udsteder obligationer. Det er usandsynligt, at der eksisterer selskaber i danske fonde, som er involveret i disse aktiviteter uden at de er nævnt i denne rapport. Vi har i rapporten undersøgt seks firmaer, der arbejder med at eftersøge forekomster af olie og/eller gas. Det er selskaberne: **Cairn Energy Plc, Glencore Plc, Kosmos Energy LTD, Atwood Oceanics Inc., San Leon Energy og VINCI Group.** Rapporten rangerer disse selskaber i to kategorier: Selskaber, som er primært involveret på den ene side og sekundært involveret på den anden. Rapporten tager ligeledes udgangspunkt i syv firmaer, som importerer fosfat. Det er selskaberne: **DGP S.A, Agrium Inc, PotashCorp, Innophos Holdings Inc, Petroleos De Venezuela S.A, Incitec Pivot Ltd. og FMC Corp.**

For en præsentation og gennemgang af firmaerne, se side 12-16.

Top 3 selskaber danske banker og pensionskasser investerer i:	Antal banker og pensionskasser:
VINCI Group	21
Glencore Plc	17
Atwood Oceanics og FMC Corp	10

Vi har undersøgt de 10 største danske banker og de 22 største danske pensionselskabers investeringer i netop disse firmaer. Med andre ord: Danske investeringer er med til at legitimere og finansiere Marokkos besættelse af Vestsahara. Syv ud af de 10 banker har investeringer i de nævnte selskaber, 20 ud af de 22 pensionskasser har investeringer i ditto. Antallet af firmaer som de enkelte banker investerer i varierer meget. Danske bank investerer således i fem af de nævnte selskaber, Skandia i syv, mens Jyske Bank kun investerer i ét af de nævnte selskaber. Der er visse af de i Vestsahara involverede virksomheder, der typisk investeres i: Selskabet VINCI Group bliver investeret i af 21 banker og pensionskasser, fosfatimportørerne Agrium og Petroleos de Venezuela bliver begge investeret i af ni banker og pensionskasser, hvor det mindre olieselskab Kosmos kun bliver investeret i af to pensionskasser.

Rapporten har kun fundet enkelte eksempler på størrelsen af investeringerne. Disse varierer også. Hvor for eksempel ISP samlet investerer cirka 13 mio. kr. i Glencore PLC, Vinci Group, Agrium Inc., Incitec Pivot Ltd. og PotashCorp, så investerer Nordea Liv og Pension 51,9 mio. kr. alene i Vinci. Størrelsen på Skandia' og Juristernes og Økonomernes Pensionskasse er illustreret senere. Overordnet set, er der fra dansk side altså hyppige investeringer i selskaber, der er ulovligt til stede i det besatte Vestsahara. På de følgende sider præsenteres de syv banker og de 20 pensionselskabers investeringer.

Eftersom dette drejer sig om ikke-fornybare ressourcer, vil disse være tabt for den fordrevne lokalbefolkning selvom områdets status engang i fremtiden skulle blive ændret og den fordrevne lokalbefolkning returnere. Det etiske råd finder derfor, at DGP's virksomhed i Vestsahara må anses som groft uetisk."

Den Norske Olie Fond.

Danske pensionsselskaber og banker og deres engagement i virksomheder, der er aktive i det besatte Vestsahara

Pensionsselskaber

PFA Pension

Fosfat

- Petroleos De Venezuela

Danica Pension

Olie og gas

- Glencore PLC
- VINCI Group

Fosfat

- Agrium Inc.

PensionDanmark

Olie og gas

- VINCI Group

Nordea Liv og Pension

Olie og gas

- Cairn Energy PLC
- Glencore PLC
- Kosmos Energy
- Atwood Oceanics Inc.
- VINCI Group

Fosfat

- PotashCorp
- FMC Corp

Sampension KP A/S

Olie og gas

- Glencore PLC
- VINCI Group

Fosfat

- Agrium Inc.
- Incitec Pivotal Ltd.
- PotashCorp

Industriens pension

Fosfat:

- OCP S.A

AP Pension

Olie og gas

- Glencore PLC
- VINCI Group

Fosfat

- Agrium Inc.
- Incitec Pivotal Ltd.
- PotashCorp
- FMC Corp

Skandia

Olie og gas

- Cairn Energy PLC
- Glencore PLC
- Kosmos Energy
- Atwood Oceanics Inc.
- VINCI Group

Fosfat

- Agrium Inc.
- PotashCorp

PenSam

Olie og gas

- Glencore PLC
- VINCI Group

Fosfat

- Incitec Pivotal Ltd

SEB Pension

Olie og gas

- VINCI Group

Fosfat

- Agrium Inc.
- Petroleos De Venezuela
- PotashCorp

Lærernes Pension

Olie og gas:

- Glencore PLC

Fosfat:

- Petroleos De Venezuela
- FMC Corp
- OCP S.A

Magistre og Psykologer

Olie og gas

- Atwood Oceanics Inc.
- VINCI Group

Juristernes og Økonomernes Pensionskasse

Olie og gas

- Glencore PLC
- Atwood Oceanics Inc.
- VINCI Group

Fosfat

- Incitec Pivotal Ltd.
- FMC Corp

Pensionskassen for Børne- og Ungdomspædagoger

Olie og gas

- Kosmos Energy
- Atwood Oceanics Inc.

Fosfat

- Innophos Holdings Inc.

Lægernes Pensionskasse

Olie og gas

- Glencore PLC
- Atwood Oceanics Inc.
- VINCI Group

Fosfat

- OCP S.A.

Danske Civil- og Akademiingeniørers Pensionskasse

Olie og gas:

- Glencore PLC
- Atwood Oceanics INC

Endvidere kan jeg oplyse, at Total SA, EuroChem og Vinci er på den liste af selskaber, som vi gennem vores serviceprovider på området, GES, sammen med andre investorer udøver engagement over for. Petroleos de Venezuela optræder på listen over selskaber, som vi p.t. overvejer at udøve engagement over for. Engagement betyder, at vi forsøger gennem dialog at påvirke selskaber til en anden adfærd."

Sydbank, 9. december 2015

I Jyske Invest er vi opmærksomme på udfordringer omkring de besatte områder i Vestsahara. Det er et område, hvor vi er i løbende dialog med vores samarbejdspartner GES. Vi har identificeret en række selskaber, som kan være involveret i aktiviteter relateret til handel og ekstraktion af naturressourcer i området. I forbindelse med jeres henvendelse har vi specifikt bedt GES undersøge Petroleos de Venezuela nærmere."

Jyske bank, 13 januar 2016

- VINCI Group

Fosfat:

- Incitec Pivot Ltd
- FMC Corp

ISP Pension

Olie og gas

- Glencore PLC
- VINCI Group

Fosfat

- Agrium Inc.
- Incitec Pivot Ltd
- PotashCorp

Pensionskassen for Jordbrugsakademikere og Dyrlæger

Olie og gas

- Atwood Oceanics Inc.
- VINCI Group

Arkitekternes Pensionskasse

Olie og gas

- Atwood Oceanics Inc.
- VINCI Group

PKA+Pension A/S

Olie og gas

- Cairn Energy PLC
- Glencore PLC
- Atwood Oceanics Inc.
- VINCI Group

Fosfat

- Agrium Inc.
- Incitec Pivot Ltd.
- Innophos Holdings Inc.
- PotashCorp

Banker

Danske Bank

Olie og gas

- Glencore PLC
- VINCI Group

Fosfat

- Agrium Inc.
- Petroleas De Venezuela
- FMC Corp

Nordea

Olie og gas

- Glencore PLC
- VINCI Group

Fosfat

- Agrium Inc.
- Petroleas De Venezuela
- FMC Corp
- DCP S.A.

Jyske Bank

Fosfat

- Petroleas De Venezuela

Nykredit

Olie og gas

- Glencore PLC
- VINCI Group

Fosfat

- PotashCorp

Sydbank

Fosfat

- Petroleas De Venezuela

Ringkjøbing Landbobank

Olie og gas

- Glencore PLC
- Vinci Group

Fosfat

- FMC Corp
- DCP S.A.
- Petroleas De Venezuela

Sparekassen Kronjylland

Olie og gas

- Cairn Energy PLC
- Glencore PLC

- Vinci Group

Fosfat

- Petroleas De Venezuela
- FMC Corp

Ikke desto mindre er selskabernes tilstedeværelse i Vestsahara noget, som vi har stort fokus på, og vi følger situationen nøje. Det gør vi blandt andet gennem vores eksterne samarbejdspartner, som foretager årlig screening af vores investeringer og løbende overvåger selsaberne for overtrædelser af normer og internationale konventioner. Vores dedikerede Responsible Investment (RI)-team planlægger desuden selv et feltstudiebesøg i Vestsahara for med egne øjne at vurdere situationen.”

Nordea Liv og Pension, 1. februar 2016

[...] vi har fortsat investeringer i disse selskaber, men flere af dem er under overvågning. Vi har tidligere frasolgt i relation til Vestsahara.”

Lærernes Pension, 19. januar 2016

Anbefalinger

Til danske banker og pensionselskaber:

- At kræve at de aktive virksomheder i det besatte Vestsahara stopper al aktivitet i strid med international lov. Hvis dette ikke umiddelbart finder sted, da anbefales det, at trække investeringer fra de nævnte firmaer, da disse er med til at legitimere og finansiere Marokkos kolonisering af Vestsahara. Det anbefales yderligere, at alle danske banker og pensionselskaber offentliggør hele deres investeringsportefølje, på virksomhedernes respektive hjemmesider, på en overskuelig og gennemskuelig vis.

Til aftagere af varer som har oprindelse fra Vestsahara:

- At annullere kontrakter med virksomheder, som udvinder naturressourcer som eksempelvis salt fra det af Marokko besatte Vestsahara.

Til det danske folketing og regeringen

- At føre en klar og styrket politik angående virksomhedernes handel med/investering i firmaer, som udvinder ressourcer fra det af Marokko besatte Vestsahara.
- At viderekommunikere regeringens politik, så selskaber er bevidste om ikke at investere i ikke-selvstyrende territorier som Vestsahara. Det anbefales her, at Udenrigsministeriet fremlægger sin politik vedrørende Vestsahara på ministeriets hjemmeside.
- Yderligere anbefales et styrket nordisk samarbejde omkring Vestsahara for potentielt at styrke regeringens position på konflikten i Vestsahara.

Til de Forenede Nationer

- At udvide MINURSO's mandat til også at omfatte overvågning af menneskerettigheder.
- At presse den marokkanske regering til at afholde en folkeafstemning om Vestsaharas politiske fremtid, med mulighed for selvstændighed.

Til den Europæiske Union

- At EU-Kommissionen anerkender EU-domstolens afgørelse angående handelsaftalen med Marokko om landbrugs- og fiskeriprodukter.
- At EU fremadrettet friholder det besatte Vestsahara fra frihandelsaftaler mellem Marokko og EU. Handelsaftalen med Marokko er ulovlig, da den også omfatter det besatte Vestsahara.

Til den marokkanske regering:

- At kompensere saharawierne for de ressourcer, der er udvundet fra det besatte område, at annullere alle indgåede aftaler om at søge efter olie og gas samt aftaler om køb af fosfat. Derudover at bidrage til at afvikle den af FN lovede folkeafstemning vedrørende Vestsaharas nationale status.

Til den danske befolkning

- Aktivt at tage stilling til konflikten i Vestsahara og kræve af banker og pensionselskaber at stoppe investeringer.

På følgende side kan du med få klik sende en opfordring til din bank og/eller dit pensionselskab:

www.afrika.dk/kampagne/drop-investeringer-i-vestsahara

NEWS:

Norwegian pension fund blacklists San Leon over Western Sahara

Today, the Norwegian government pension fund excluded **San Leon Energy Plc** from its investment portfolios.

"The company is excluded based on an assessment of the risk of particularly serious violations of fundamental ethical norms", reads the statement on Norges Bank's webpage. The Norwegian government pension fund is the biggest in the world. The announced was published with a 14 page Recommendation of Exclusion by the fund's Ethical Council.

4. March 2016. www.wsrw.org

Fosfat-importører 2015

Selskab	Land (Moderfirma)	Importeret destination	Estimeret mængde af fosfat importere (i ton)
PotashCorp	Canada	Geismar, USA	474.000
Agrium Inc	Canada	Vancouver, Canada	442.000
Innophos Mexicana <small>(ejet af Innophos Holdings) (tal fra 2014)</small>	USA	Coatzacoalcos, Mexico	159.000
Incitec Pivot Ltd	Australien	Portland/Geelong Australien	63.000
Monomeros <small>(Ejet af Pequiven, linket til PDVSA)</small>	Venezuela	Barranquilla, VenezuelaColombia	41.000
Tripoliven <small>(delvist ejet af FMC Corp) (tal fra 2014)</small>	USA/Venezuela	Puerto Cabello, Venezuela	32.000 (usikkert)

Omtanke er en god investering

Siden FN blev grundlagt i 1945, har menneskerettigheder, med FN's menneskerettighedsdeklaration, været et officielt anliggende for nationer (15). Rettighederne, der først og fremmest bygger på frihed og lighed for hvert enkelt menneske på kloden, eksisterer som et retfærdighedsideal. Et ideal, enhver nation må bestræbe sig på at opnå og opretholde. Et ideal, som vi forventer af nationerne, ikke blot i troen på en bedre verden, men også som et krav til de forhold, der minimum skal sikres i ethvert menneskeliv (16).

Menneskerettigheder er imidlertid ikke blot et anliggende for nationer. I takt med den stigende globalisering og globale udvikling er den indflydelse, som virksomheder og internationale organisationer har på tværs af grænser blevet større. Nationer er således ikke de eneste, der har indflydelse på nationale og internationale forhold – tværtimod. Forhold for både arbejde, økonomi, politik og rettigheder et cetera, er under påvirkning fra mange aktører både direkte, indirekte og på lokalt og globalt plan (17).

Allerede i 1976 kom OECD med de første retningslinjer for multinationale selskaber (18). Retningslinjerne havde til formål at øge regeringers og selskabers bevidsthed om kulturelle virksomheders indflydelse på samfund samt at maksimere deres positive indflydelse.

FN's råd OHCHR fulgte op og stiftede i 2000 "United Nations Global Compact". – En global, frivillig bevægelse, der har til formål at beskytte menneskerettigheder, ved at beskytte miljø og arbejds-tagerrettigheder, bekæmpe korruption og støtte samfundsmæssige målsætninger (19).

Med udgangspunkt i FN's menneskerettighedsdeklaration (20) og konvention imod korruption (22), ILO's principper for retten til arbejde (23) og Rio deklARATIONEN (24), udformede bevægelsen 10 vejledende principper. Disse princippers formål er at udgøre et redskab, som virksomheder verden over kan navigere efter i varetagelsen af deres samfundsmæssige ansvar (25).

I 2006 lancerede Kofi Annan, på vegne af FN, seks principper for ansvarlig investering (PRI) (26). Disse principper blev udarbejdet af en gruppe af verdens største, institutionelle investorer (27) og ligesom de 10 principper i Global Compact, er de et vejledende redskab. Principperne har til formål at henvende sig direkte til virksomhedsmæssige investorer og er således et udtryk for at øge bevidstheden om Social Responsible Invest (SRI). Grundtanken er, at miljømæssige, sociale og regeringsmæssige forhold (ESG) bør medtænkes, når der foretages investeringer, dersom dette er forhold investeringerne i høj grad yder indflydelse på (28).

I 2011 udformede FN's Menneskerettighedsråd desuden en guide i menneskerettigheder til virksomheder. Guiden beskriver både den statslige rolle i henhold til menneskerettigheder, virksomheders rolle med hensyn til ansvar og tilbyder en række værktøjer til udformning af CSR-politik og håndtering af brud på menneskerettigheder (29).

Virksomheder har således adgang til rigeligt vejledende materiale, når de skal medtænke deres indflydelse og ansvar, hvad end det er i forhold til egen politik eller investering i andre virksomheder. Mange virksomheder er også bevidste herom og vælger frivilligt at engagere sig aktivt. Det er oftere reglen end undtagelsen, at virksomheder præsenterer udføreligt udarbejdet CSR-politik og investeringspolitik,

Jeg skal i forbindelse med undersøgelsens præmis gøre opmærksom på, at ifølge Udenrigsministeriet er der ingen forbud, sanktioner og konventioner, der gør det forbudt at investere i børsnoterede selskaber, der opererer direkte eller indirekte i området. Vi er naturligvis opmærksomme på, at territoriet Vestsahara i dag er folkeretlig omstridt, og at både Marokko og SADR gør krav på området."

Sampension, 27. januar 2016

hvor de eksempelvis inddrager og forpligter sig til FN Global Compacts 10 principper og RI-principperne. Mange virksomheder tilknytter sig desuden specialiserede CSR/SRI rådgivere som ISS-Ethix (30), GES (31) og Hermes EOS (32), som screener andre virksomheder og således hjælper med at sikre, at der ikke foretages uhen-sigtsmæssige investeringer eller samar-bejde.

Danske Bank:

I denne sammenhæng kan Danske Bank nævnes som et eksempel på en dansk virksomhed, der anerkender både UN Global Compact og RI-principperne og som benytter sig af den rådgivende virksomhed SSI-Ethix (33). Banken må således betragtes som en virksomhed, der i høj grad er opmærksom på og arbejder med CSR og CSI. Det kommer også til udtryk ved, at den eksempelvis har udarbejdet en liste over virksomheder, den tager direkte afstand fra at ville investere i (34) – heriblandt virksomheder, der opererer i besatte områder af Vestsahara som Incitec Pivot Ltd., Innophos Holding Inc og Potash Corporation of Saskatchewan Inc. Begrundelsen er følgende:

"Involved in importation of natural resources sourced in conflict with human rights norms. (35)"

Vestsahara har siden 1963 været erklæret et ikke-selvstyrende territorium af FN (36) og ikke-marokkansk af den internationale domstol (37). Marokko modarbejder imidlertid en folkeafstemning og dermed folkets ret til at udpege en regering, som varetager folkets vilje (38). I henhold til artikel 21 i menneskerettighedsdeklARATIONEN har enhver befolkning ret til gennem sådanne afstemninger, at sikre deres vilje i de regeringsmæssige forhold (39). Denne menneskeret er hverken opretholdt i Vestsahara eller respekteret af Marokko. Derudover har ethvert folk ret til selvbestemmelse ifølge FN's afkoloniserings-deklaration (40). Retten til selvbestemmelse omfatter retten til at kontrollere nationale naturressourcer, hvilket tydeligt implicerer endnu et brud på saharawiernes rettigheder, når Marokko udnytter og kontrollerer områdets ressourcer (41).

Danske Bank har, som omtalt ovenfor, således ret i dens eksklusion og henvisning til menneskerettighederne. Banken yder et betydeligt og nødvendigt engagement, ved at have udarbejdet og fremhævet en særlig politik omkring den kritiske konflikt i Vestsahara.

På trods af det fokus Danske Bank har på konflikten i Vestsahara, investerer banken imidlertid stadig i visse virksomheder, der burde være ekskluderet af dens egen politik (42). Mens banken har ekskluderet fosfatimportørerne Incitec, Innophos og PotashCorp, har den undladt at ekskludere blandt andet den importør, som de seneste år har været mest involveret af alle: Agrium Inc. fra Canada.

Nogle større danske banker og pensionselskaber har endnu flere investeringer (for oversigt, se side 7). I den dialog Afrika Kontakt har haft med danske banker og pensionselskaber, herunder Danske Bank, bekræfter størstedelen, at de er opmærksomme på konflikten i Vestsahara på trods af deres investeringer i de pågældende virksomheder. Argumenterne for investeringerne er ofte, at

PKA har investeringer i alle nævnte selskaber bortset fra San Leon. I forhold til Vestsahara, er det en sag, som vi på lige fod med israelske bosættelser på Vestbredden følger. Vi har derfor også noteret os den seneste tids udvikling. Blandt andet med en afgørelse fra EU Domstolen i december som forhåbentlig kan være med til at kaste lys over problematikens faktuelle forhold."

PKA, 12. januar 2016

virksomheden enten ikke er opmærksom på rollen, den investerede virksomhed spiller i konflikten, ikke er blevet frarådet en investering af deres CSR/SRI-rådgiver, allerede udfører engagement over for virksomhederne eller at investeringerne ikke er ulovlige. Sæmpension svarede eksempelvis:

”Jeg skal i forbindelse med undersøgelsens præmis gøre opmærksom på, at ifølge Udenrigsministeriet er der ingen forbud, sanktioner og konventioner, der gør det forbudt at investere i børsnoterede selskaber, der opererer direkte eller indirekte i området.”

Selvom investeringer i omdiskuterede virksomheder i Vestsahara ikke hidtil er erklæret ulovlige, fremgår det af et juridisk notat, udarbejdet i 2002 af daværende juridisk rådgiver for FN's generalsekretær Hans Corell (43), at videre søgen efter olie i Vestsahara ville være i strid med folkeretten. Han skriver her eksplicit om kontrakter mellem Marokko og virksomhederne Kerr-McGee

du Maroc Ltd. og TotalFinaElf E&P Maroc (Det nuværende Total): **” [...] while the specific contracts which are the subject of the Security Council’s request are not in themselves illegal, if further exploration and exploitation activities were to proceed in disregard of the interests and wishes of the people of Western Sahara, they would be in violation of the international law principles applicable to mineral resource activities in Non-Self-Governing Territories.”** (44)

Folketingets udenrigsudvalg fraråder i dets beretning fra 2014 investeringer i virksomheder i de besatte områder. Udvalget vedtog en beretning med tilsvarende tilkendegivelse (45):

” [...] offentlige institutioner at engagere sig i finansielle aktiviteter og indkøb af varer fra områder med uafklaret folkeretlig status som Vestsahara, så længe der ikke er klarhed over, om transaktionerne kommer den oprindelige befolkning til gode. Endvidere opfordrer flertallet regeringen til fortsat at opfordre danske virksomheder til at følge

”Som du vil kunne se, har vi en juridisk tilgang til ansvarlige investeringer, for det er ikke vores opgave at bedrive udenrigspolitik for medlemmernes penge. I den sammenhæng er det vigtigt at slå fast, at der ikke er vedtaget internationale sanktioner eller konventioner, som gør det ulovligt at investere i Vestsahara.”

Unipension, 16. marts 2016

”I advise investors and companies not to invest in Western Sahara, which remains a Non-Self-Governing Territory pending decolonization. International companies should not do business with Moroccan companies or authorities in the occupied territories, as this makes the occupation seem politically legitimate, economically profitable and encourage more human rights violations against the people of Western Sahara, the last colony in Africa.”

Abba Malainin, THE REPRESENTATION OF FRENTE POLISARIO (WESTERN SAHARA) IN DENMARK

samme linje og sikre, at deres kommercielle aktiviteter ikke skader lokalbefolkningen, og til at udvise særlig agtpågivenhed ved engagement i områder med uafklaret suverænitet som Vestsahara.”(46)

Når det så tydeligt frarådes virksomheder at investere i de besatte områder, skyldes det, at investeringerne har indflydelse på konflikten. Når der handles med naturressourcer fra det besatte område, er man med til at finansiere og legitimere Marokkos besættelse af Vestsahara. Uanset om man kan fraskrive sig et juridisk ansvar, kan man ikke se bort fra, at der må være et uomtvisteligt moralsk ansvar, der gør sig gældende for virksomheder i konflikten om Vestsahara. Når virksomhederne forsøger at varetage dette ansvar ved at inkorporere Global Compact og RI-principperne i deres politik, forpligter de sig selv til at varetage ansvaret for de forhold, deres egen eller de virksomheder, de investerer i, drives under. Man kunne derfor spørge virksomhederne om, hvorfor de henviser til juridiske forhold, når det kommer til CSR og SRI? Bør virksomhederne ikke netop selv udvise et ansvar for de mennesker, hvis liv, de har en indflydelse på, i stedet for blot at henvise til statslige forhold? Skal det virkelig være lov og straf, der skal motivere virksomhederne til at trække deres investeringer – bør det ikke være den menneskeret, de selv forpligter sig på at beskytte? En væsentlig problematik i dette forhold er, at alle de her omtalte redskaber, der præsenteres for virksomheder i forbindelse med CSR og SRI, er rådgivende og blot opfordrer til opmærksomhed og dialog. De tager ikke udgangspunkt i at være internationalt lovgivende og den almindelige opfattelse af CSR og SRI, er endda, at det er et filantropisk, frivilligt tilvalg (47). Når det kommer til konflikter om ikke-selvstyrende territorier, er den eneste mulighed for virksomheder derfor at trække sig ud af de besatte områder, eller at fjerne deres investeringer fra virksomheder aktive i de besatte områder. Eksklusion vurderes nødvendig, da engagement og dialog med selskaberne kan påvirke selskabernes interne virksomhedspolitik, men ikke er tilstrækkelige i suverænitetskonflikter.

Ydermere har de aktive selskaber, til trods for engagement og dialog, været til stede i Vestsahara i en årrække og i langt de fleste tilfælde viser virksomhederne ikke tegn på at stoppe aktiviteterne. Derfor anbefaler Afrika Kontakt at trække investeringerne i disse virksomheder tilbage.

Olie og gas

“Ethvert folk og nation har ret til permanent suverænitet over dets naturlige rigdom og ressourcer og at disse varetages med interesse for nationens udvikling og ved hensyntagen til befolkningen i den gældende stat (48).”

FN's Generalforsamling den 14. december 1962

I 2001 indledte Marokko søgen efter olie i Vestsahara. Det marokkanske statsejede olieselskab, ONHYM, tegnede kontrakt med olieselskaberne Total S.A. og Kerr- McGee Corp om adgang til offshore blokke, hvorpå eftersøgningen af olie kunne begynde (49).

I den forbindelse udstedte daværende øverste juridiske rådgiver i FN, Hans Corell, en såkaldt 'legal opinion' i 2002. I denne notits konkluderede Corell følgende om de nævnte selskabers aktiviteter: **“The conclusion is, therefore, that, while the specific contracts which are the subject of the Security Council's request are not in themselves illegal, if further exploration and exploitation activities were to proceed in disregard of the interests and wishes of the people of Western Sahara, they would be in violation of the international law principles applicable to mineral resource activities in Non-Self-Governing Territories”.** (50)

I dag har ONHYM skrevet kontrakt med 32 selskaber om at udvinde kulbrinte, hvoraf otte opererer i de besatte områder i Vestsahara (51,52). Hans Corell har siden påpeget at ansvarlig virksomheds-

førelse, hvor for eksempel pensionsselskaber trækker investeringer fra selskaber illegalt aktive i Vestsahara, kan være en vital del af løsningen på den mere end 40 år gamle konflikt mellem Vestsahara og Marokko (53).

Marokkos søgen efter olie og gas er del af en storstilet energiplan. For indeværende importerer Marokko 94 procent af landets energiforsyning, og i et forsøg på at nærme sig selvforsyning investerer Marokko massivt i energisektoren (54). Ud over olie og gas, investerer Marokko også i vedvarende energi, herunder i opførelsen af to vindmølleparker i de besatte områder, ved en kontrakt med **dansk-tyske Siemens Wind Power** (55).

Indtil videre udfører selskaberne primært forberedende aktiviteter, som for eksempel prøveboringer og seismiske undersøgelser. Der er endnu ikke fundet olie eller gas i de besatte områder. Den første og eneste boring offshore under besættelsen fandt sted fra december 2014 til februar 2015. Den første og eneste onshore fandt sted i efteråret 2015. Hvis der findes olie, kan det antageligt som eksemplificeret talrige gange i moderne historie, føre til en optrapning af konflikten. I sidste halvår af 2015 blev der fundet gas onshore i den nordlige del af de besatte områder (56).

Fra et retsligt, moralsk og samfundsansvarligt perspektiv, kunne man stille spørgsmålet: Hvordan vurderer man import af fosfat versus det at søge efter olie? Er det mere eller mindre uetisk at plyndre end at planlægge at plyndre. De involverede olieselskaber hævder netop dette: At deres søgen efter olie ikke bryder med de principper som FN's vicegeneralsekretær slog fast. Her er det relevant at se på, hvad Hans Corell selv udtaler om olie-søgningen på baggrund af sin egen notits: **“Kosmos and Glencore [...] maintain that this contract is in conformity with my 2002 legal opinion. Regrettably, it is not. Already signing an agreement in which Morocco refers to Western Sahara as ‘the southern provinces of the Kingdom of Morocco’ is at variance with Corporate Social Responsibility and the principles Protect, Respect and Remedy”**. (57)

Vurderingen fra 2002 udsiger tydeligt at enhver videre søgen efter eller udvinding må være i tråd med saharawiernes ønsker og interesser.

Ingen af de involverede selskaber har konsulteret det saharawiske folk. Alle aftaler er direkte med de marokkanske myndigheder. Nogle selskaber har været åbne om dette og sagt, at konsultation først vil være aktuel når udvindingen påbegyndes. Uden tilladelse fra saharawierne til at udforske Vestsahara er folkeretten dog allerede brudt.

Fra et logisk perspektiv er det åbenlyst at den eneste grund til at lede efter olie er for at producere olie. Fra et moralsk perspektiv er det lige så kontroversielt at begå indbrud, som det er at planlægge indbruddet.

“For ikke-selvstyrte områder innebærer selv oljeleting under kontrakt med en okkuperende makt en potensiell krenkelse av rettighetene til den okkuperte befolkningen. Både FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter stadfester retten til selvbestemmelse over naturressurser. Oljeleting uten Saharawienes tillatelse kan potensielt krenke denne rettigheten”. Den norske investor KLP om sin eksklusion af Glencore (58).

Selskaberne

Selskaber primært involveret

Kosmos Energy Ltd.

Kosmos er et amerikansk olie eftersøgnings- og produktionsselskab. Men Kosmos er dog specialiseret i at finde olie (60). Kosmos sidder med sin 55 procent andel med operatørskabet på Cap Boujdour-blokken og var sammen med Cairn Energy de første til at bore efter olie i december 2014 (61).

Boreoperationen blev foreløbigt afsluttet i februar 2015, men selskabet meldte, at det planlægger yderligere boringer senere (62). Kosmos har skrevet kontrakt med Atwood Oceanics, som leverer boreudstyr til Kosmos' projekter i Vestsahara. Kosmos har publiceret en hjemmeside om sine operationer i Vestsahara, hvor de misbruger FN-vurderingen fra 2002 (63).

Cairn Energy Plc.

Cairn Energy er et skotsk selskab, som specialiserer sig i udvikling og eftersøgning af olie og gas (64). Selskabet har siden 2013, igennem sit fuldt ud ejede datterselskab Capricorn Exploration and Development Company, udført aktiviteter i Vestsahara (65). Cairn har skrevet kontrakt med ONHYM om 20 procent af den såkaldte Cap Boujdour blok ud for Vestsaharas kyst, hvor Kosmos Energy er operatør (66). Det er på denne blok, at Cairn Energy og Kosmos var de første til at bore efter olie i Vestsahara (67). Selskabet har ikke svaret på henvendelser fra civilsamfundet om Vestsahara-sagen.

San Leon Energy

San Leon er et irsk selskab, som er specialiseret i olie- og gasudvinding, særligt i Europa og Nordafrika (68). San Leon bestrider to kontrakter, der sikrer selskabet adgang til de besatte områder i Vestsahara. Den første giver San Leon operatørskab over Tarfaya-blokken, som ligger på land i det nordvestlige Vestsahara. Den anden til Zag-blokken som ligeledes ligger på land i det nordøstlige Vestsahara. I begge blokke sidder San Leon på 52,5 procent. San Leon var det første selskab, som begyndte at bore på land i de besatte områder. Selskabet fandt spor af gas i september 2015 (69).

Glencore Plc.

Glencore er et stort schweizisk selskab, der producerer og markedsfører over 90 forskellige råvarer ved udvinding og bearbejdning af forskellige naturressourcer (70). Glencore har

en estimeret markedsværdi på 54,9 milliarder \$ (71). Glencore har skrevet kontrakt med ONHYM om operatørskab på Boujdour Offshore Shallow-blokken offshore. De har også en mindre 'participating interest' på Foum Ognit blokken. På sidstnævnte blok udførte Glencore og operatøren New Age seismiske undersøgelser (72).

Selskaber sekundært involveret

VINCI Group

Vinci er et stort fransk konstruktionsfirma, med en markedsværdi på 53,2 milliarder \$ (73). Førnævnte onshore gasboringer har Vinci, gennem sit fuldt ud ejede datterselskab Entrepose (74), foretaget for San Leon (75).

Atwood Oceanics Inc.

Atwood Oceanics er et amerikansk offshore bore-selskab (76). Selskabet har udstyret Kosmos med boreskibet 'Atwood Achiever' og skrev i 2014 en foreløbig tre-årig kontrakt med Kosmos (77). Fartøjet gennemfører nu boringer ud for Mauretania, men da Kosmos i marts 2015 meddelte, at de skulle foretage videre undersøgelser, antages det, at 'Atwood Achiever' boreskibet vil blive benyttet til dette formål.

For nyligt aktive selskaber (Investeret i af en eller flere danske banker og pensionselskaber)

Total S.A

Total er en fransk olie-gigant med en anslået markedsværdi på 120,2 milliarder \$ (78). Total var indledende tilstede i Vestsahara fra 2001 til 2004. I 2011 skrev Total igen kontrakt med ONHYM om 75 procent af den største offshore blok i Vestsahara, den såkaldte Anzarane blok (79). Den 21.12.2015 meddelte Total de marokkanske myndigheder, at selskabet ikke ønsker at forlænge kontrakten vedrørende Anzarane blokken, da selskabets seismiske aktiviteter ikke fandt tilfredsstillende tegn på hverken olie eller gas (80).

Hele 24 af de undersøgte danske pensionselskaber og banker investerer i Total S.A. og dette også før selskabet meddelte et stop af sine aktiviteter i Vestsahara. Afrika Kontakt anbefaler investorer at være opmærksomme på Totals videre virke, da de for indeværende ikke har meddelt at udelukke fremtidige aktiviteter i det besatte Vestsahara.

Fosfat

Marokko er i besiddelse af verdens største fosfat-reserver, udvundet ved en omfattende mineindustri. En del af fosfatet udvindes i Bou Craa minen i det nordlige Vestsahara (81). Udbytningen af Bou Craa minen bidrager til omkring 25 procent af OCP's totale salg af ubehandlede fosfatsten (82). OCP er kongedømmet Marokkos statsejede fosfat-selskab og er ansvarlig for fosfat-minedriften i både Marokko og de besatte områder i Vestsahara (83,84). OCP er verdens førende eksportør af fosfat og har ifølge selskabets egne oplysninger selv en 28 procent markedsandel i alle former for eksporteret fosfat (85). Fosfatet fra Bou Craa minen transporteres til Vestsharas hovedstad El Aaiun, hvorfra det sejles ud til alle verdenshjørner. Særligt Nord- og Sydamerika, men også New Zealand modtager betydelige mængder fosfat fra Vestsahara. OCP har planlagt en udvidelse og modernisering af Bou Craa minen og havneporten i El Aaiun, imellem 2012-2030, til en værdi af 2,45 milliarder \$ (86).

Fosfat bruges primært som komponent i gødning til agerbrug. Store dele af verdens fødevarereproduktion er afhængig af fosfat. For indeværende ejer Marokko omkring en tredjedel af verdens tilbageværende fosfat-reserve (87).

Fosfat er af stigende betydning, da det ikke har nogen substitut, altså ikke kan erstattes af et andet mineral, og er ikke-vedvarende. Det antages, at fosfat-udvindingen når et såkaldt peak allerede omkring 2075, hvor produktionen vil blive mindre end efterspørgslen (88).

Importørerne af fosfat fra Vestsahara kan deles op i to kategorier. Den ene kategori har langsigtede, strategiske indkøbsaftaler med

den marokkanske statslige producent OCP. Disse aftaler kan løbe over en tidshorisont på 10 år eller længere.

Den anden kategori omfatter importører, som køber på et såkaldt "spot-marked". Det vil sige, at importørerne modtager tilfældige laster, når de har et akut behov. I denne rapport omtales to importører, som med al sandsynlighed har sådanne langsigtede aftaler: **Agrium og PotashCorp**. For de øvrige omtalte importører er det i dag uklart, hvorvidt de har lignende langsigtede leveranceaftaler. Af selskaberne i den følgende oversigt er der et, som er i en klasse for sig. Det er det statsjede marokkanske selskab OCP, som er ansvarlig for produktionen i Vestsahara. De øvrige selskaber er alle kunder, hvis mængde af import varierer. Agrium og PotashCorp er de suverænt største blandt de internationale importører.

Der er en række udfordringer forbundet med kortlægningen af de internationale importører af fosfat fra Vestsahara. Hvert år foretager Western Sahara Resource Watch (WSRW) analyser af skibe, som forlader havnen i Vestsaharas hovedstad og beregner, hvor mange skibe, der er sejlet til hvilke havne. I et enkelt tilfælde i denne rapport er det vanskeligt at vide om FMC Corps datterselskab er involveret eller ej. Alle øvrige tilfælde nævnt i rapporten er bekræftet.

Fosfat-importører 2014 Selskaberne

Selskaber tilknyttet udvindingen af fosfat.

OCP S.A.

Det statslige marokkanske fosfatselskab OCP S.A. blev registreret på den irske børs i 2014, og siden har det været muligt for investorer at købe obligationer i selskabet (89). OCP har operatøransvaret for at producere alt fosfat i Vestsahara og indgår aftaler om leverancer med internationale kunder. OCP overtog produktionen af fosfat i de besatte områder få uger efter at

Marokko invaderede territoriet. Alle indtægter tilfalder den marokkanske stat. Efter mere end 40 års plyndring er det øverste lag af den mest værdifulde fosfat i Vestsahara nu opbrugt (90).

OCP har aldrig besvaret henvendelser fra saharawier eller WSRW om operationerne i Vestsahara.

Selskaber med langsigtede leveranceaftaler med OCP.

Agrium Inc.

Agrium er, med hovedsæde i Calgary, Canada, en større engros- og detailforhandler med en markedsværdi på godt 15 milliarder \$ (91). Agrium udvikler, producerer, markedsfører og sælger landbrugsprodukter og relaterede kemiske produkter (92).

Agrium importerer fosfat fra Bou Craa minen i det besatte Vestsahara. Fosfatet sejles til Vancouver og transporteres herefter til Redwater, hvor det bliver bearbejdet (93).

Agrium har siden aftalen blev underskrevet været den største importør af fosfat fra Vestsahara, med undtagelse af 2015 (94). I 2015 modtog Agrium 442.000 ton importeret fosfat til en værdi af 51.860.000 \$. Ved en forespørgsel fra WSRW om Agriums aktiviteter, afviste Agrium at specificere fosfat-importens omfang og henviste til Canadas og USA's positioner over for Vestsahara (95).

Det danske rederi **Ultrabulk A/S** er den primære fosfat-transportør for Agrium. Ultrabulk har skrevet kontrakt med OCP om at transportere 9 millioner ton fosfat mellem 2013 og 2020 fra El Aaiun i Vestsahara til Canada (96).

Potash Corporation of Saskatchewan Inc. (PotashCorp)

PotashCorp er en stor canadisk gødningsproducent med en estimeret markedsværdi på 27,3 milliarder \$ (97). Selskabet raffinerer primært kalium, nitrogen og fosfat (98).

PotashCorp har gennem et fuldt ejet datterselskab importeret fos-

fat fra Vestsahara i snart 20 år (99). PotashCorp er beliggende i Saskatchewan, Canada, og bearbejder fosfatet i Geismar, Louisiana, USA (100). Selskabet har gennem tiden været den største importør fra Vestsahara og er det igen i 2015 med 474.000 importerede ton, til en værdi af 56.490.000 \$. PotashCorp legitimerer firmaets aktiviteter ved at henvise til OCP's påstand om, at udvindingen af fosfat kommer den oprindelige befolkning til gode (101).

Selskaber som opkøber fosfat af OCP, uden nødvendigvis at indgå langsigtede leveranceaftaler.

Innophos Holdings Inc.

Innophos er et amerikansk firma, som er specialiseret i raffinering af fosfat (102). Gennem selskabets fuldt ejede mexicanske datterselskab, Innophos Mexicana S.A, har det fra 1992 til 2010 haft kontrakt med OCP om import af fosfat fra Bou Craa minen. Selskabet har dog siden kontraktens udløb fortsat importeret fra de besatte områder i Vestsahara. I 2014 importerede Innophos således 159.000 ton fosfat til en estimeret værdi af 17,5 millioner \$. WSRW har flere gange kontaktet Innophos med en forespørgsel til selskabets aktiviteter i Vestsahara. Innophos har dog aldrig svaret tilbage (103,104). Det er også ukendt om internationale investorer nogensinde har fået svar på henvendelser til Innophos om emnet. Innophos har i 2015 ikke importeret fosfat fra Vestsahara, men grundet deres manglende kommunikation og deres omfattende historik med sourcing af fosfat fra vestsahara, antages det både her og af WSRW at selskabet stadig er involveret i fosfat handlen.

Petroleos De Venezuela S.A (PDVSA)

PDVSA er et statsejet venezuelansk firma, som søger efter, udvinde, raffinerer, transporterer samt sælger gas og olie. Pequiven S.A. (Petroquímica De Venezuela S.A), importerer gennem selskabets ligeledes fuldt ud ejede colombianske datterselskab, Monomeros Colombo Venezolanos S.A, fosfat fra det besatte Vestsahara (106). Monomeros fungerer som et ikke-børsnoteret aktieselskab (107). Monomeros importerede i 2014 anslået 98.000 ton fosfat til en værdi af cirka 12 millioner \$ (108). Ligeledes ejer Pequiven en tredjedel af det fosfat importerende selskab Tripoliven. Pequiven og PDVSA er begge statsejede venezuelanske firmaer og Pequiven var således tidligere et datterselskab under PDVSA (120). Ifølge WSRW producerer PDVSA datterselskab **Bariven S.A** gødning i Venezuela på en fabrik som PDVSA åbnede i 2014. De to statsejede selskaber er altså enten involveret i fosfatimporten eller bearbejdningen af denne i hjemlandet.

WSRW har forgæves forsøgt at komme i kontakt med Pequiven samt den venezuelanske regering (109). PDVSA udsteder obligationer som enkelte fonde har investeret i.

Det danske rederi Clipper Group er flere gange blevet knyttet sammen med importen af fosfat. Således har et af Clipper Groups skibe transporteret fosfat fra Vestsahara til både Columbia og Venezuela (110,111).

Incitec Pivot Ltd

Incitec Pivot er et australsk firma, som producerer, sælger og distribuerer gødning og sprængstoffer. Incitec Pivot er Australiens største leverandør af gødningsprodukter, men sælger også sine produkter uden for landet (112). Incitec Pivot har importeret fosfat fra Vestsahara gennem tre årtier. Siden 2003, hvor Incitec Pivot opstod som en fusion af Incitec Fertilizers og Pivot Limited, har selskabet importeret kontinuerligt (113). I 2015 importerede Incitec Pivot 63.000 ton fosfat fra Vestsahara. Selskabet selv henviser til, at det hverken overtræder australsk eller international lovgivning ved handlen med fosfat fra Vestsahara (114).

FMC Corp

FMC er et amerikansk virksomhed, som udvikler og sælger diverse kemiske produkter (115). Sammen med før nævnte Pequiven S.A og selskabet Valquímica S.A ejer FMC Corp gennem sit spanske datterselskab FMC Foret firmaet Tripoliven C.A, hvoraf alle tre selskaber ejer en tredjedel af Tripoliven (116). I 2014 importerede Tripoliven anslået 23.000 ton fosfat fra Vestsahara (117). Tripoliven har gennemgående ikke svaret på WSRW forespørgsler om selskabets aktiviteter i Vestsahara, på nær én gang hvor Tripoliven afviste, at virksomheden importerede fosfat fra Vestsahara (118). Dog har Tripoliven uafhængigt af dette indrømmet at importere fosfat fra de besatte områder til den venezuelanske nyhedstjeneste Armando Info (119). FMC Corp skrev i et statement til en investor i 2012, at hverken det eller FMC Foret importerede eller havde planer om at importere fosfat fra de besatte områder i Vestsahara (120). Til trods for dette ejer FMC stadig en tredjedel af Tripoliven. Ved en forespørgsel fra WSRW til Tripolivens aktiviteter, svarede FMC Corp, at firmaet ikke besidder en kontrollerende andel hos Tripoliven (121). Det har efter nyhedstjenestens Armandos dækning af Tripolivens import været noget usikkert, hvilke af Tripolivens transporter til Venezuela, der kan tilskrives Tripoliven, og hvilke, der bør tilskrives andre selskaber ejet af den venezuelanske regering.

Virksomheder på vej ud af Vestsahara

Eurochem

Eurochem er et russisk/schweizisk firma, som producerer gødnings-produkter, særligt gødning fremstillet af nitrogen og fosfat (122). Eurochem er efter eget udsagn blandt de tre største europæiske producenter af mineralsk baseret gødning (123). Siden 2010 har Lifosa AB været et fuldt ud ejet datterselskab af Eurochem. Lifosa AB, et Litauisk beliggende selskab, importerer fosfat fra Vestsahara til Klaipeda i Litauen. Lifosa AB importerede i 2015 således estimerede 68.000 ton fosfat til en værdi af 7.820.000 million \$ (124). Ved en forespørgsel fra WSRW om Eurochems aktiviteter, anførte Eurochem, at firmaet ville importere mindre fosfat fra Vestsahara og foretage en analyse af den konkrete udvinding i Vestsahara (125).

Lifosa har den 16. februar 2016 meddelt WSRW, at de stopper fremtidig import af fosfat fra Vestsahara (126). Én dansk bank, Sydbank, investerer i Eurochem.

Metode

Ved indsamling af data vedrørende de enkelte banker og pensions-selskabers investeringer er følgende metode anvendt.

Først er bankernes og pensions-selskabernes investeringer aflæst via åbne kilder, mere præcist selskabernes egne hjemmesider. I næste spalte ses referencer, link til de enkelte banker og pensions-selskabers investeringsporteføljer. Dernæst er de fundne investeringer blevet bekræftet skriftligt af selskaberne selv, over mail.

Oplysningerne er fundet i perioden 1.9.2015 -1.2.2016. Foruden oplysninger om OCP S.A., der er indhentet og bekræftet i perioden 27.2.2016 - 1.3.2016.

Enkelte banker og pensionskasser har ikke investeringer tilgængeligt offentligt:

ISP Pension har ikke oplysninger om enkelte investeringer tilgængelige. ISP fandt efter forespørgsel selv frem til hvilke af de i rapporten nævnte selskaber pensions-selskabet investerede i.

Topdanmark har ikke oplysninger om enkelte investeringer tilgængeligt på selskabets hjemmeside, men fremsendte efter forespørgsel en aktie- og obligationsliste.

Nordea Liv og Pension fremsendte en aktie- og obligationsliste, da selskabet på det givne tidspunkt ikke havde sin opdaterede investeringsportefølje på hjemmesiden.

Skandia's investeringer forvaltes igennem en række danske og udenlandske investeringsforeninger og disse investeringer er derfor ikke tilgængelige på selskabets hjemmeside. Skandia fremsendte derfor en aktie- og obligationsliste.

AP Pension har ikke sine aktie og obligationsporteføljer tilgængelig online, men fremsendte efter forespørgsel en sådan.

Saxo Bank har ikke sine investeringer listet på sin hjemmeside, da bankens investeringer forvaltes af en række danske investeringsforeninger. Ved kontakt med Saxo Bank er det ikke lykkedes at skabe et klart overblik over hvilke investeringsporteføljer, banken benytter. Der er hos Saxo Bank umiddelbart ikke fundet investeringer, som ender i det besatte Vestsahara, men dette kan ikke entydigt bekræftes, da vi ikke har haft udtømmende adgang til bankens investeringer. **Saxobank** er derfor ikke medtaget i rapporten.

Referencer

Bankernes investeringsporteføljer

Danske Bank

http://www.danskeinvest.dk/web/show_page.product_overview?p_nld=1077&p_nFundGroup=75

Nordea

<http://www.nordeainvest.dk/Hjem/Produkter/Alle+produkter/1100392.html>

Jyske Bank

<https://jyskeinvest.dk/afdelingerogkurser/afdelingoverblik/afdelingbeholdning?portfolioid=14>

Nykredit

<http://www.nykreditinvest.dk/nykreditinvestdk/info/produkter/produktoversigt.xml>

Sydbank

<http://www.sydinvest.dk/afdelinger.aspx>

Ringkjøbing Landbobank

<https://bankinvest.dk/afdelinger/afdelingsoversigt.aspx#overviewbi>

Sparekassen Kronjylland

http://www.sparinvest.dk/~/_media/01_dk/publikationer/aarsrapporter/2015%20beholdningsoversigt%20til%20halvaarsrapport.ashx

Pensions-selskabernes investeringsportefølje

PFA Pension

https://pfa.dk/-/_media/PFA-V2/dansk/dokumenter/om-pfa/aarsrapporter/aktieliste-2015.pdf?la=da-DK

Danica Pension

http://www.danskeinvest.com/web/show_fund.produkt?p_nld=7&p_nFundgroup=7&p_nFund=3645

Pension Danmark

<https://www.pension.dk/da/Om-PensionDanmark/Investering/Aktier-og-Private-Equity/Aktieliste/>

Nordea Liv og Pension

https://www.nordealivogpension.dk/sitemod/upload/root/www_nordealivogpension_dk/investering/Aktieliste_300615.pdf

Sampension

<https://www.sampension.dk/Forside/Om-Sampension/Finansiel-information/Aktiebeholdning>

Industriens Pension

<https://www.industrienspension.dk/da/0m%20Industriens%20Pension/Investeringer#accordion=Aktiver>

Pensam

[https://www.pensam.dk/om-pensam/PDFfiler/Tal/Aktieoversigt_31-12-2014%20\(V%C3%A6rdier\)%20Alle%20Selskaber.pdf](https://www.pensam.dk/om-pensam/PDFfiler/Tal/Aktieoversigt_31-12-2014%20(V%C3%A6rdier)%20Alle%20Selskaber.pdf)

SEB

<http://seb.dk/sebinvest/foreninger>

Lærernes Pension

<https://lppension.dk/om-os/investeringer/holdningslister/>

Magistre og Psykologer, Jordbrugsakademikere og Dyrlæger, Arkitekternes Pensionskasse

<http://www.unipensioninvest.dk/da/Investering/Portef%C3%B8lje/Aktier/Aktiebeholdning>

Juristernes og Økonomernes Pensionskasse

<https://www.joep.dk/Pension--Forsikring/Investeringer/Ansvarlige-investeringer>

Pensionskassen for Børne og Ungdomspædagoger

<https://www.pbu.dk/om-os/sadan-investerer-vi/aktieinvesteringer/>

Lægernes Pensionskasse

<https://www.lpk.dk/Pension-og-Forsikring/Afkast-og-Ømkostninger/Investering/Aktivfordeling/Porteføljer>

Danske Civil- og Akademiingeniørers Pensionskasse

<http://www.dip.dk/Medlem/Investeringer/Ansvarlige-investeringer>

PKA+PensionA/S

<https://www.pka.dk/globalassets/om-pka/sadan-investerer-vi/dokumenter/aktieliste.pdf>

Industriens Pension

<https://www.industrienspension.dk/da/0m%20Industriens%20Pension/Investeringer#accordion=Aktiver>

Lærernes Pension

<https://lppension.dk/om-os/investeringer/holdningslister/>

Danske Civil- og Akademiingeniørers Pensionskasse

<http://www.dip.dk/Medlem/Investeringer/Ansvarlige-investeringer>

Noter

1. http://www.ap4.se/globalassets/formular/rapportarkiv/etikradet/etikradet_2013.pdf
2. <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=323&pl=3&p2=4&case=61&p3=5>
3. <https://afrika.dk/article/er-dansk-hj%C3%A6lp-til-virksomheder-i-det-besatte-vestsahara-et-problem>
4. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=163076>
5. <https://afrika.dk/article/eu-domstolen-d%C3%B8mmer-handelsaftale-med-marokko-ulovlig>
6. <http://wsrw.org/a240x3274>
7. <https://afrika.dk/article/35-%C3%A5rs-kolonisering-og-eksil-er-nok>
8. <http://www.bbc.com/news/world-africa-14115273>
9. <http://www.bbc.com/news/world-africa-14115273>
10. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/western-sahara>
11. <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2015/jun/17/leaked-cables-morocco-united-nations-western-sahara-house-of-cards>
12. <https://ceasefiremagazine.co.uk/reasons-minurso-add-human-rights-component-mandate/>
13. <http://www.wsrw.org/a137x519>
14. <https://afrika.dk/article/hvorfor-siger-marokko-nej-til-folkeafstemning>
15. <http://www.humanrights.com/what-are-human-rights/universal-declaration-of-human-rights.html>
16. http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf
17. <http://www.humanrights.com/what-are-human-rights/universal-declaration-of-human-rights.html>
18. <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Pages/BusinessIndex.aspx>
19. <http://mneguidelines.oecd.org/>
20. <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc>
21. http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf
22. <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/index.html>
23. <http://www.ilo.org/declaration/lang-en/index.htm>
24. <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20/futurewewant>
25. <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>
26. <http://www.unpri.org/about-pri/faqs/>
27. <http://www.unpri.org/about-pri/about-pri/history/>
28. <http://www.unpri.org/about-pri/faqs/>
29. http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf
30. <http://www.ethix.se>
31. <http://www.globalengagementsservices.ch/>
32. <https://www.hermes-investment.com/stewardship/eos-team/>
33. <http://danskebank.com/en-uk/CSR/business/SRI/Pages/SRI-screening.aspx>
34. <http://danskebank.com/en-uk/CSR/business/SRI/Pages/exclusionlist.aspx>
35. Ibid.
36. http://www.wsrw.org/files/dated/2014-10-16/a_platform_for_conflict_web.pdf
<http://www.un.org/en/events/nonselfgoverning/nonselfgoverning.shtml>
37. <https://afrika.dk/article/hvorfor-siger-marokko-nej-til-folkeafstemning>
38. Ibid.
39. <http://www.arsso.org/UNlegaladv.htm>
40. Ibid.
41. Ibid.
42. <http://oecdinsights.org/2016/01/22/2016-csr-is-dead-whats-next/>
43. <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/resources.pdf>
44. http://www.wsrw.org/files/dated/2014-10-16/a_platform_for_conflict_web.pdf
45. <http://www.arsso.org/UNlegaladv.htm>
46. <http://www.onhym.com/en/partnership-and-cooperation/list-of-partners.html>
47. http://www.wsrw.org/files/dated/2014-10-16/a_platform_for_conflict_web.pdf
48. <http://www.havc.se/res/SelectedMaterial/20081205pretoriawesternsaharal.pdf>
49. <http://www.theguardian.com/environment/2015/oct/26/morocco-poised-to-become-a-solar-superpower-with-launch-of-desert-mega-project>
50. <http://www.wsrw.org/a105x3333>
51. <http://www.wsrw.org/a105x3270>
52. <http://wsrw.org/a240x3150>
53. https://www.klp.no/polopoly_fs/1.32426.14495896391/menu/standard/file/Glen-

- core%20beslutning%20om%20uttrekk.pdf
54. <http://www.kosmosenergy.com/>
55. <http://www.wsrw.org/a240x3292>
56. <http://wsrw.org/a240x3159>
57. <http://wsrw.org/a240x3154>
58. <http://www.cairnenergy.com/>
59. <http://www.cairnenergy.com/index.asp?pageid=276&newsid=441>
60. Ibid.
61. <http://www.wsrw.org/a240x3292>
62. <http://www.sanleonenergy.com/about-us/at-a-glance.aspx>
63. <http://www.wsrw.org/a240x3292>
64. <http://www.glencore.com/who-we-are/>
65. <http://www.forbes.com/companies/glencore-international/>
66. <http://www.wsrw.org/a240x3292>
67. <http://www.forbes.com/companies/vinci/>
68. <http://www.vinci-construction.com/en/group/subsidiary/34/entrepose-group>
69. <http://wsrw.org/a240x3241>
70. <http://www.atwd.com/>
71. <http://www.wsrw.org/a228x3071>
72. <http://www.forbes.com/companies/total/>
73. <http://www.wsrw.org/a240x3292>
74. <http://business.iafrica.com/worldnews/1015972.html>
75. <http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/mcs/2013/mcs2013.pdf>
76. https://afrika.dk/sites/afrika.dk/files/p_for_plunder_2015_web.pdf
77. <http://www.wsrw.org/a105x3377>
78. <http://www.ocpgroup.ma/investors/ocp-profile>
79. Ibid.
80. <http://www.ocpgroup.ma/group/global-presence/subsidiaries/phosboucraa>
81. <http://phosphorusfutures.net/>
82. <http://phosphorusfutures.net/the-phosphorus-challenge/peak-phosphorus-the-sequel-to-peak-oil/>
83. http://www.ocpgroup.ma/sites/default/files/communiqués/CP_OCP_1_55_milliards_dollars_06052014_vFR_2_EN-GB.pdf
84. https://afrika.dk/sites/afrika.dk/files/p_for_plunder_2015_web.pdf
85. <http://www.forbes.com/companies/agrium/>
86. <http://www.agrium.com/en/what-we-do/agrium-wholesale>
87. <https://www.agrium.com/ext/Annual-Report-2014/files/basic-html/page42.html>
88. https://afrika.dk/sites/afrika.dk/files/p_for_plunder_2015_web.pdf
89. http://www.wsrw.org/files/dated/2015-03-04/2015.02.11_agrium_-_wsrw.pdf
90. <https://afrika.dk/article/dansk-shippingfirma-sejler-med-illegal-last-fra-afrikas-sidste-koloni>
91. <http://www.forbes.com/companies/potashcorp/>
92. <http://www.potashcorp.com/about/overview/>
93. https://afrika.dk/sites/afrika.dk/files/p_for_plunder_2015_web.pdf
94. Ibid.
95. http://www.potashcorp.com/sustainability/key_focus_areas/supply_chain/overview/
96. <https://www.innophos.com/en/about-innophos>
97. <http://www.bnamericas.com/company-profile/en/petroleos-de-venezuela-sa-pdvsa>
98. <http://www.pequiven.com/index.php/lacorporacion>
99. https://afrika.dk/sites/afrika.dk/files/p_for_plunder_2015_web.pdf
100. Ibid.
101. Ibid.
102. Ibid.
103. <https://afrika.dk/article/dansk-rederi-transporterer-fofosfat-fra-det-besatte-vestsahara-til-venezuela>
104. <http://www.wsrw.org/a141x111>
105. <http://www.incitecpivot.com.au/about-us/about-incitec-pivot-limited/company-profile>
106. https://afrika.dk/sites/afrika.dk/files/p_for_plunder_2015_web.pdf
107. Ibid.
108. <http://www.fmc.com/en-us/aboutfmc/corporateoverview.aspx>
109. <http://www.tripoliven.com/company.htm>
110. https://afrika.dk/sites/afrika.dk/files/p_for_plunder_2015_web.pdf
111. Ibid.
112. http://www.armando.info/sitio/index.php?id=17&tx_ttnews%5Btt_news%5D=926c&Hash=94c54b829ce00b549c547528ee7bd99a
113. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/FIN/etikk/2013/fmc_eng.pdf
114. http://www.wsrw.org/files/dated/2014-05-15/fmc_corp-wsrw_13.05.2014.jpg
115. <http://www.eurochemgroup.com/who-we-are/quick-read/#.VqjySrhChc>
116. Ibid.
117. https://afrika.dk/sites/afrika.dk/files/p_for_plunder_2015_web.pdf
118. http://www.wsrw.org/files/dated/2015-03-04/2014.03.28_eurochem_wsrw.pdf
119. <http://wsrw.org/a105x3389>
120. <http://www.pequiven.com/index.php/lacorporacion>

A **AFRIKA**
KONTAKT